

Vardagslivet i vårt hem

I hemmet hade jag och mina syskon Bertil, Gullvie, Ingrid, Inga-Maj, Lennart och Birgitta en lugn, trygg och ombonad tillvaro med vissa undantag för Bertil, Gullvie och Lennart av skäl som jag återkommer till. Mamma skötte hushållet och allt vad därtill hörde, ibland med hjälp av någon anställd, och pappa hade ansvaret för affären och hade dessutom många bisysslor. Att jag själv inte minns så mycket av de första 4 – 5 åren är väl ganska normalt skulle jag tro. Däremot känns det litet mera överkligt att minnena från de närmaste åren – med det vardagliga livet - därefter har förbleknat i oroande grad. Vi bodde i de utrymmen som fanns en trappa upp, dvs. ovanför affären och lagret. Mitt i huset gick en trappa rakt upp. Ledstängerna, som vilade på vackert svarvade stolpar, var rödmålade och ganska slitna, vilket medförde att de var ganska hala. Det gick alltså att stå högst upp och framåtlutad glida med händerna en bit nedåt och sedan komma efter med fötterna och med lite extra sats hoppa allra längst ner. Bertil gjorde ofta så och så småningom vågade även jag mig på detta vågstycke. Nåväl till höger ovanför trappan låg köket åt vägen till och innanför det och direkt ovanpå affären ett stort vardagsrum. Intill vardagsrummet och ut mot sjön fanns ett från början inte så välisolerat rum som senare blev sovrum för något av barnen och mitt emot köket ett avlångt rum, som kallades skräprummet, som var ett utrymme för barnen att rumstera i och under vissa perioder också sova i. Utrymmena till vänster om trappan användes under många år bara vid festliga tillfällen. När Bertil och Ingrid blev lite äldre fick de bo i var sitt rum där. Jag är faktiskt inte säker på var mamma och pappa hade sitt sovrum men det måste nog ha varit i ett hörn av vardagsrummet. Var bodde då barnen? Till saken hör att Bertil från mycket tidiga år fram till 14 – 15 års ålder bodde hos farmor Charlotta och farfar August på Vik och att Gullvie tillbringade hela sin uppväxt och ytterligare ett antal år hos mormor Lovis och morfar Martin. Lennart vistades också på Vik under några år. Skälen till att det blev så vet jag inte säkert, men en bidragande orsak var nog att mamma som var 20 år när hon gifte sig och hade fått två barn, Bertil i oktober 1920 och Gullvie i februari 22 när hon var någon månad över 22 år. Jag har förstått att hon drogs med dåligt samvete under hela sitt liv för att det blev så.

– Jag vill här ta tillfället i akt att berätta något om levnadsförhållandena på Vik och hos mormor och morfar som jag har uppfattat dem. På Vik bodde alltså farmor och farfar. Farfar föddes 1857. Hans far Joel Larsson var född 1824 och gifte sig 1854 med Anna Catarina Olausdotter. De flyttade in på Vik 1860 och fick fem barn, födda mellan 1855 och 1871. Den äldste sonen Hilmer och August blev kvar på Vik hela livet. August och Charlotta gifte sig 1886 och fick under åren 1887 till 1905 åtta barn, varav två döttrar, den yngsta dog 1915 vid 10 års ålder. Hilmer och hans hustru Hedvig (Hedda) fick fem barn under åren 1889 – 1898. Ett av dem dog i späda ålder. Hur stor del av familjerna som fanns kvar på Vik i början av 20-talet när Bertil kom dit vet jag inte. Av pappas syskon hamnade Vallentin på Tegneby, Johan flyttade till Killebäck och Gustav reste till Amerika men kom tillbaka och bosatte sig i Grebbestad. De övriga var kvar och vid den tiden ogifta. Av Hilmers barn fanns i vart fall Valfrid - som i slutet av 30-talet, efter det att gården delats, flyttade till Undervik - och Hildur kvar. Det var således två familjer, som bodde i det inte alltför stora huset. Jag kan nog tänka mig att det var trångbott (Bertil har berättat att han låg och sov skavfötters med faster Valborg, bortåt 20 år äldre) och att de sanitära förhållandena lämnade en del övrigt att önska. Mormor och morfar bodde i ett stort hus mitt i Kämpersvik (där Nils och Eva bor i dag). Det var färdigt 1912, då de flyttade från huset intill, som morfar också hade låtit bygga. Morfar var tidvis till sjöss och mormor var då ofta alldeles ensam sedan mamma hade gift sig och flyttat hemifrån. Den andra dottern, Gunborg, gick bort i början av 20-talet. I hemmet rådde en sträng schartauansk anda, framför allt genom mormor. De levde ett mycket lugnt liv och söndagarna var verkligen vilodagar, då bara de sysslor som var absolut nödvändiga fick utföras. Så t.ex. förbereddes söndagsmiddagen så långt det bara gick redan på lördagen. Ett

kyrkobesök hörde till rutinen. Det naturliga sättet att ta sig till kyrkan i Grebbestad var att promenera. Färden gick i huvudsak längs sjökanten via Kolmyrarna och nuvarande Tanums strand förbi Rörvik. På hemvägen var det vanligt att stanna till på Rörvik hos mormors släktingar. Hon kom från familjen Simonsson just på Rörvik. I den släkten ingick bl.a. rektorn i Tanum Harald Simonsson, kyrkoherden i Marstrand Axel Simonsson, skepparen på båten Laxen John Simonsson och ytterligare några, såsom Bertil, Signe och Reimers Simonsson. De boende på Rörvik, Ivan och Frida samt syskonen Olle och Anna inte att förglömma. Gullvie växte upp i denna kanske något stränga men samtidigt lugna och ombonade miljö och fick så småningom bl.a. ta över skötseln av telefonväxeln. Hon kom ofta ner till oss andra på söndageftermiddagarna och stannade en stund. Någon riktig syskongemenskap blev det kanske inte. Hon stannade kvar hos mormor även några år efter det att hon hade gift sig med Axel fram till dess att de flyttade till Dingle i mitten på 50-talet. Morfar vet jag inte så mycket om. Han har sina rötter bl.a. i Långedal men i övrigt vet jag just inget. Ett av de få minnen som jag personligen har var att jag en gång fick följa med honom och mormor ut på en liten fisketur. De tog sin eka och rodde ut en bit utanför Viksholmen där vi lade oss för att fiska vittling och ev. plattfisk.

Efter denna avvikelse om far- och morföräldrar återgår jag så till förhållande hemma. Jag talade tidigare om var vissa av barnen i huset höll till. Själv hade jag olika ställen i huset att sova på. Jag kommer ihåg att jag en tid hade ett sängskåp i ena hörnet av vardagsrummet. Sängen fälldes alltså upp varje morgon och doldes under ett draperi. När Birgitta föddes 1941 var alla syskonen, förutom Gullvie, kvar i hemmet, men även hon fick förstås plats på något sätt. Jag fick ibland i uppdrag att köra omkring med lillasyster i hennes barnvagn, jag tror inte att jag var så svårövertalad till det. Jag kommer ihåg ett tillfälle, som jag inte är säker på att jag har berättat om för någon. Jag sköt vagnen en bit framåt och sprang efter och det bar sig inte bättre än att vagnen välte över en ganska bred slang och ut föll en då 7 – 8 månaders baby. Det avlöpte väl och jag tror faktiskt att Birgitta inte ens grät, vilket kunde ha varit en naturlig reaktion. Det var nog bara så att jag rätade upp ekipaget och lade ner Birgitta i vagnen igen och fortsatte nu något försiktigare. Ev. brist på utrymmen i huset lättade något när Bertil i april 1941 redan några månader efter det att Birgitta kommit till världen började sin värnpliktstjänstgöring som direkt övergick i en långvarig beredskapstjänstgöring bl.a. under kalla vintrar i Jämtland, där han fick en kraftig lunginflammation.

Miljön i hemmet var lugn och trygg. Pappa utstrålade i alla situationer en stor trygghet. Det kändes alltid lugnt att få vara i hans närhet. Att någon gång få krypa upp i hans knä, vilket inte inträffade så värst ofta, var väldigt skönt. Trots denna trygghet var han mycket lätttrörd. Detta kunde komma till uttryck på olika sätt. Om det någon gång fanns anledning att säga några allvarsord vid en födelsedag eller begravning hade han påtagligt svårt att hålla rösten stadig, (något som dessvärre har gått i arv). Jag kan inte låta bli att återge ett par sådana i mitt tycke välformulerade korta minnesord, se bilaga 2. En som jag ser det imponerande prestation av en helt oskolad man. En annan händelse jag minns var en februaridag 1942. Jag hade kommit hem från skolan och var som så ofta i affären då telefonen ringde. Pappa gick in på kontoret och svarade och det dröjde en stund innan han kom tillbaka fortfarande med gråten i halsen och berättade att han just fått besked om att hans pappa plötsligt hade avlidit. Hur det hade gått till hör kanske inte riktigt hemma här men jag tar med det ändå för jag tycker att det kan bidra till att ge en bild av människors vardag. Pappa berättade, kanske inte just då, att farfar sedan länge brukade uträtta sina behov i ladugården, just i dyngrännan. Så även denna gång och hade då drabbats av en hjärtinfarkt och fallit död ner. – Jag kan – när det gäller det känslomässiga - inte låta bli att dra en parallell till mig själv. Jag var på min arbetsplats som då den 19 augusti 1960 var Generaltullstyrelsen i Stockholm, jag höll på att föredra ett ärende

för min närmaste chef, då jag hörde telefonen ringa i mitt rum en bit ner i korridoren. Det var Gullvie som ringde och berättade motsvarande sak, pappa hade fått en hjärtinfarkt och tämligen omedelbart avlidit. Det dröjde en stund innan jag samlat ihop mig så pass att jag kunde gå tillbaka till min chef som omgående märkte att något hade hänt som hade påverkat mig, en mycket mänsklig reaktion, men ändå.- Mamma som var drygt 10 år yngre – satte så vitt jag uppfattade det redan i unga år och som sedan åtskilliga gånger bekräftats av mamma – all sin lit till honom i alla situationer. När det gällde de vardagliga sysslorna i huset var det dock hennes område. Hon hade förberett sig för sitt liv som husmor bl.a. genom att på våren 1918 gå en kurs på Kristinehamns praktiska skola, som omfattade bl.a. matlagning och hushållskunskap. Från den tiden har jag i mina gömmor, en liten raritet, en receptbok som hon skrivit för hand. I bilaga 3 har jag återgett ett par recept som jag har fastnat för. Hemmet i Kämpersvik var säkert tungarbetat och i vart fall tidvis fanns det flickor anställda för både hushållet och affären. Ibland kom också moster Konstantia, som vi kallade henne, även om hon var mammas moster till oss och hjälpte till med allehanda sysslor. Det kunde vara fråga om att laga kläder, stoppa stumpor eller klippa mattor. Vid ett tillfälle, jag kan inte ha varit så stora pojken, satt jag under bordet och lekte då moster Konstantia frågar vem som jag tycker bäst om i hela världen. Jag vet inte om jag anade oråd men jag lär frankt ha svarat: Inte då moster i alla fall, något som hon gärna berättade för andra och också påminde mig om mer än en gång. Åter till ordningen och det tungarbetade. Med undantag för en kran i köket med vatten som inte var drickbart och som inte gick att använda i hushållsarbetet (enligt uppgift från Inga-Maj) fanns det t.ex. inte något vatten indraget förrän i början av 40-talet. Då hade det grävts en brunn alldeles utanför huset och inte mer än omkring 10 meter från bryggan. Brunnen hade den speciella egenskapen att vattennivån alltid var densamma som i havet – således någon form av kommunicerande kärl. En hydrofor installerades också i källaren i det lilla huset tvärs över vägen. När hydroforen sattes i gång visade det sig att man hade glömt att förse vattenledningen i köket med en kran. Jag befann mig just då i köket och vattnet sprutade rakt upp i taket, nåja, det var ju lätt avhjälpt. I källaren fanns också en rejäl tvättgryta som värmdes med ved. Innan dessa moderniteter med egen brunn kom till hade allt vatten hämtats i en brunn, belägen till vänster om vägen ungefär där det i dag finns garage eller förråd mitt emot det nordligaste av ”Lunnehusen”. Det blev säkert åtskilliga vändor varje dag för att hämta vatten till hushållet och för den vardagliga hygienien, som på något sätt ändå sköttes på ett vettigt sätt. Ansiktet, händer och fötter tvättades säkert av dagligen och dessutom blev vi barn förmodligen nerstoppade i en badbalja då och då, jag tror knappast att det byttes vatten mellan varven, några barn fick nog tvättas av i samma vatten. När det var dags för tvätt, vilket nog ofta var en stortvätt, måste det ha gått åt mängder med vatten. För att begränsa vattenanvändningen sparades det vatten som vittvätten hade kokats i för att användas även för kulörtvätten (en vana som mamma inte kunde släppa ens när hon fått rinnande varmt och kallt vatten och en elektrisk tvättmaskin). Därefter släpades eller bars all tvätt ganska högt upp i berget för att sköljas i en damm med i huvudsak regnvatten. När dagens sysslor var över fanns det säkert inte så mycken tid kvar för mamma för att ägna sig åt barnen, det gick nog ut över fysisk kontakt och närhet mellan mor och barn och jag tror att det över lag nog inte var så vanligt med ömhetsbetygelser på den tiden. Jag var nog ingen knägris heller. Jag tror alltså inte att det var exceptionellt på något sätt och inte heller att det har präglat oss barn. Det var nog bara så. Och det är väl naturligt att vara orolig för att ha barn springande runt omkring på bryggor och båtar när man bor i ett hus vars grund står i havet och där i stället för en källare finns havsvatten. Oron var förvisso inte obefogad. Flera av oss har väl hamnat i havet på sätt som kunnat sluta illa. Det har berättats för mig att Bertil inte så många år gammal en dag med högt vatten och vågor skickades ut från affären till bryggan för att tömma en papperskorg eller liknande och halkade och föll i. Den som bett honom att gå ut på bryggan fick se vad som hände och ropade på pappa som fanns i närheten och som lyckades få tag i Bertils kalufs och

få upp honom på bryggan. Lennart kom vid något tillfälle in helt genomblöt och förklarade då att han när han fiskade från bryggan hade ramlat i och gått på botten och kommit upp för egen maskin. Även om det var djupt där han föll i fick han, om han gick åt rätt håll huvudet ovanför ytan ganska snart. Inga-Maj gick genom isen en Trettondags Jul på mammas födelsedag men också det gick lyckligt. Jag minns också en vacker vinterdag, isen var stadig i den inre delen av viken och det hade frusit på litet längre ut med en spegelblank men kanske ganska tunn is. Min bror Lennart och Levin Andersson hade satt mig och Levins lillebror Karl-Erik på var sin sparkstötting och tog fart ut på den nylagda isen som genast började gå i vågor. De hade sinnesnärvaro nog att fortsätta men i en vid sväng och snart tillbaka på säker is, men nog var jag rädd. Jag råkade också ut för en annan incident som nog såg skrämmande ut. Jag var då 17 – 18 år och var med och hjälpte till att få ner en ny bryggstötta. Man använde en pålkran som hade monterats på en båt och det gick till så att man hissade upp en stor järnklump som löpte i ett spår i kranen och släppte ner klumpen på bryggstöttan så att den sjönk allt djupare ner i botten. Det var ett tungt jobb och ibland fick man göra en paus. Då fick klumpen vila på stöttan men för säkerhets skull fästes repet som bar upp klumpen för att den inte okontrollerat skulle gå i botten vid sidan av stöttan. Just när jag vid en sådan situation skulle fästa repet brakade det till innan jag hade fått fast repet och klumpen åkte i botten med ett hiskeligt brak och jag stod på huvudet i vattnet och Bertil hoppade i omedelbart. Det visade sig dock att hela jag var på rätt sida om stöttan och att det var den som farit åt sidan och knuffat till mig ordentligt. Det får ses som att jag hade lite tumme med fru Fortuna den gången. – Jag talade om att det saknades vatten i huset och fanns naturligt nog inte heller något WC, det var utedass som gällde. Det var placerat på det nordvästliga hörnet av huset med ingång utifrån. Från sittbrädan var det en ganska rejäl fallhöjd ner till en cementplatta som lutade snett neråt rakt ut i havet. Jag tror nog inte att det behövs någon större fantasi för att föreställa sig hur där kunde se ut efter en lång isvinter som i värsta fall inte upphörde förrän en bit in i april. (Jag har sett en sädesärta hoppa på iskanten just när isen bröts upp genom en västlig storm). Huset uppvärmdes genom en panna som eldades med ved eller koks. Det fanns värmeelement i alla rum, det var bara det att hur mycket pannan än fylldes med koks på kvällen så brann det snart ut och det blev ganska utkylt. Då var det skönt att på morgonen få gå ut i köket där mamma hade tänt en eld i vedspisen. Denna spis användes också, förutom till daglig matlagning, till att baka i första hand matbröd. Det var ofta ett storbak på fredagarna inför stundande veckoslut. De färdigbakade limporna och kakorna förvarades sedan mellan lakan i det inte helt välisolerade rummet utanför vardagsrummet. Jag minns ännu med välbehag när man fick smaka på stora runda vetebrödsbakor som hade kavlat ut med en naggad kavel. Det var mums.

Nästa berättelse: Om lekar, spel och fester i Kämpersvik.